

Од најауторитативнијих прегалаца на пољу језика, чије је име довољан разлог да се не посумња у валидност научних налаза, Милош Ковачевић нуди промишљања и чињенице који се инкорпорирају као садржајнија сазнања, придодато ново и усвојиво лингвистичко знање. За проучавање домаћа језика, индивидуалног стила и стилова детерминисаних предметом саопштења (научни, приповедачки, административни), језика и стила који се предају у школама и на универзитетима, Ковачевићево дело има сасвим издвојено академско место.

Тихомир ПЕТРОВИЋ

КОМПАРАТИСТИЧКИ *COGITO* ЈОВАНА ПОПОВА

Јован Попов, *Појмови, ѱериоди, ѱолемике. О неким недоумицама науке о књижевности*, Српска књижевна задруга, Београд 2020; *Мејакријички (ѱ)ољеди*, Задужбина „Николај Тимченко”, Лесковац 2021

За књигу *Појмови, ѱериоди, ѱолемике. О неким недоумицама науке о књижевности* Јован Попов је добио Награду „Николај Тимченко”. Леп обичај је да се лауреату ове награде штампа нова књига, па су се убрзо појавили *Мејакријички (ѱ)ољеди*. Монографије су комплементарне и сличне су им концепције, па се могу осмотрити као целовит научни диптих. Штавише, на корицама *Мејакријичких (ѱ)ољеда* је слика *Забрањена репродукција* (1937) Ренеа Магрита, што је речит гест. Најпре, аутор аутоиронично наговештава да, иако делује да су књиге из 2020. и 2021. готово близнакиње, оне ипак нису исте, јер аутокритичко полазиште забрањује било какву репродукцију или пуко понављање. Оне се огледају као младић са Магринове слике у огледалу које не показује његов лик већ потиљак, провоцирајући логичко мишљење и ироничну димензију насликане представе.

Уједно, ова слика може веома прецизно одредити природу метакритике, јер метакритичар види у огледалу своја леђа и оно што није уобичајено сагледати. Није случајно одабран Белгијанац Рене Магрит, будући да само средиште књиге *Мејакријички (ѱ)ољеди* чине четири поглавља којима је обухваћено питање тематологије („Тематологија и тематска критика”, „Постструктуралистичка тематска критика”, „Критика поистовећивања Жоржа Пулеа”, „Тематологија Ремона Трусона”), чије је темеље поставио, такође, Белгијанац Жорж Пуле и, како ју је он именовао, „Женевска школа” критике (Пуле, Старобински, Русе, Ришар). Колико је тематологија значајна за Јована Попова сведочи његова изузетна тематолошка студија *Двобој као књижевни мојив* (2012).

Метакритички поглед обухвата и слику епохе, као позадине која се види у огледалу. Из књига Јована Попова провејава круцијално питање смисла и суштине науке о књижевности, над чијим су се небом одвише надвили облаци теорије и филозофије, којима се више говори *ћовогом* него директно о књижевном делу. Опасност од препуштања науке о књижевности другим дисциплинама, макар оне повремено биле корисно интерпретативно средство, лежи у неретком сумирању сличних закључака поводом различитих литерарних дела, чиме се врши њихова семантичка симплификација. Ако нема fine диференцијације, онда је свеједно да ли је критичар прочитао оно о чему пише или није. Отуда се и на овом примеру запажа својеврсна примена начела „забрањене репродукције”, тј. отклона од копирања истих закључака који су слика пре академске површности, но креирања новог знања.

Проблем је опредмећен у поглављу о студији *Како да ћоворимо о књићама које нисмо ћрочћћали?* Пјера Бајара, штампаној у *Појћмовима, ћериодима, ћолемикама*. С указивањем на могућност да је до овога довео „продор постмодерног релативизма”, аутор поставља логично питање: „хоће ли нечитање и критички аутизам довести до ренесансе критике или до смрти књижевности?” Могући излаз представља херменеутика, па је Попов у обе књиге уврстио своје критичке текстове оних тумача које највише цени и чији рад се може сматрати примером одбране науке о књижевности, чак и ако се у појединим аналитичким виђењима са њима не слаже. Примера ради, у *Појћмовима, ћериодима, ћолемикама* то се огледа у трећем поглављу треће целине, под индикативним насловом „Херменеутика страсти”, где пише о књизи *Енерћићја сакралној у умећћносћи* (2010) Драгана Стојановића, а у *Мећћакрићћичким (ћ)оћледима* у целој трећој целини.

Компаратистика је главна мисаона преокупација Јована Попова, коју посматра и преиспитује као дисциплину у синхронијској и дијахронијској равни. Прва целина књиге *Појћмови, ћериоди, ћолемике* посвећена је базичним питањима „Невоље са именом: о чему предајемо када предајемо општу књижевност?” и „Недоумицама око жанра”. Представљајући сву комплексност и могуће проблеме у историјској оптици, аутор указује на личности и добра решења која ваља следити: „да у хуманистичку педагошку традицију, оличену у концепцијама једног Богдана Поповића или Војислава Ђурића, унесемо мало више терминолошке дисциплине у картезијански аналитичком духу једног Светозара Петровића”.

Ако су *Чћићања неизвесносћи. Оћледи из комћарайћисћићке* (2006) књига драгоцених поредбених интерпретација књижевних дела, две рецентне књиге представљају метакритички огранак оних могућности компаратистике, које су скициране у Уводу под насловом „О ’општој’ компаратистици и ’академском еклектицизму” управо ове књиге, јер „излаз се зато проналази у једној другој врсти ограничења деловања,

оној која припада сферама теорије и методологије”. Уз то, прва целина „Општа књижевност и проблем превода” твори мост са књигама из 2020. и 2021. године, јер је комплементарна са *Појмовима*, али и трећим поглављем прве целине *Меџакрићких (и)оџлега* о тумачењима Ескилове *Оресијје* у српској науци о књижевности, које није могло бити написано без подрбног познавања традиције превођења грчких трагедија у нас.

Увод књиге *Чињања неизвесности* драгоцен је и стога што указује на специфичност „београдске и српске науке о књижевности у XX веку”, која није „имала неку своју школу”, али су „генерације студената опште књижевности формиране у плуралистичком духу”. „Приступ критичке отворености и одмереног преузимања и комбиновања идеја и метода”, који је именован *академским еклектицизмом*, карактеристичан је за Сретена Марића, али и самог Јована Попова. Последња поглавља прве целине *Меџакрићких (и)оџлега* управо су посвећена њему („Противречности и доследности Сретена Марића” и „Марић о Стендалу и Шатобријану”), за кога и каже у Предговору да се „указује као централна фигура овог дела”.

Најпосле, ваља имати у виду барем још једну тачку нареченог Увода, која отвара важну раван виђења компаратистике Јована Попова. Ради се, наиме, о тешко остваривом „идеалу опште књижевности”, који је Рене Велек „описао на примеру класицизма”, а наш аутор додао: „са бароком би вероватно ишло још теже, а са романтизмом најтеже, и поред његове релативне згуснутости у времену”. Не само да је Попов аутор студије *Класицистичка њоџика романа* (2001) већ је четврто и пето поглавље друге целине књиге *Појмови, њериоди, њолемике* посветио даљим испитивањима овог проблема („Контрверзе класицизма” и „Ка превладавању класицизма: о почецима превођења Хомера код Француза и код Срба”). Иако би са бароком „ишло још теже”, аутор не преза да се посвети „Аспектима барока” у трећем поглављу исте целине, али ни да се ухвати у коштац са оним што је репрезент оног „најтежег”, па тако наслућујемо трагове мисаоне борбе са романтизмом у *Меџакрићким (и)оџледима*, наравно, најексплицитније у поглављу „Костићева *Књија о Змају*: критика критике и критика поезије”, мада се то наслућује и кроз читаву књигу.

Естетском угођају читања обеју књига у кратком временском размаку доприноси симболичко настављање *Меџакрићких (и)оџлега* на *Појмове, њериоде, њолемике*, који се завршавају „Херменеутиком страсти” и уласком у аналитичке финесе када је реч о песми „Santa Maria della Salute” Лазе Костића. Оглед којим отпочиње новија књига посвећен је управо Лази Костићу, па се ненаметљиво ствара утисак целовитости. Књиге се, дакле, огледају као на Магритовој *Забрањеној рејпродукцији*. Такође, Драгиша Живковић и Јован Деретић значајни су за проматрање периодизације у првој, а Слободан Јовановић и Сретен Марић обележили су другу књигу. Три прилога о тумачењима Драгана Стојановића („Херменеутика страсти”, „За културу среће” и „Лепота, ипак”) мозаично се

уклапају у прегледнију слику наше науке о књижевности, која је дала значајне, па и врхунске резултате. У том смислу, не треба заобићи ни имена Мила Ломпара, Зорице Бечановић Николић и Адријане Марчетић, о чијим књигама је писано у трећој целини *Метакритичких (и)оџеда* („Субверзивни класик Милош Црњански”, „Црњански, странац у својој култури”, „Шекспир између теорије и историје” и „Историјско у постмодерном роману”).

*

Јован Попов је вишеструко „скрупулозан у избору”, што је у складу са начелима на која се позива и на која позива. Код њега нема пуких произвољности већ преданог осмишљавања свих (микро)аспекта научног рада: „Зато није долазило у обзир ни неко неприродно сабијање разнородне грађе у исте корице, а још мање усиљено довршавање послова који траже своје месеце и године.”

Ретка аутокритичност, уз неколико концепцијски ефектних осмишљавања, дали су занимљиве резултате. Магритовска иронијска перспектива чини се врло успелом. Како пише у поглављу „Критика поистовештавања Жоржа Пулеа”, „да би дух успео да обухвати неки *Cogito*, мора се поистовестити са ’опажајном моћи која опажа саму себе’”, а дух који је обухватио *Cogito*, очигледно се материјализовао на *Забрањеној репродукцији*.

„Идеал опште књижевности” немогуће је остварити, али му треба стремити у оквирима сопственог знања и могућности. Метакритички диптих Јована Попова није само загладаност у увек „надреални” *идеал* већ одбрана и враћање вере у науку о књижевности и у тим оквирима осмишљавање компаратистике.

Др Јелена МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

СУОЧАВАЊЕ СА ПОРАЗОМ

Саша Радојчић, *То мора да сам ипак ође ја*, Архипелаг, Београд 2020

Најчешћа ствар која се говори о Сашу Радојчићу је то да он заступа поетику малих ствари. Међутим, у тој поетици, у српској књижевности постоје две линије. Прва је ристовићевска, а друга христивићевска. Прву чини писање о малим стварима, а друга говори о писању о малим стварима, док заправо остаје суштински филозофска. Радојчић несумњиво припада овој другој линији. У његовој поезији мало је сличица или описа